

BEZPIECZEŃSTWO UNII EUROPEJSKIEJ W KONTEKŚCIE KRYZYSU WSCHODNIEGO

Aleksandra Kułaga

Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, Uniwersytet Warszawski
e-mail: kulaga.aleksandra@gmail.com

Streszczenie: Artykuł przedstawia wybrane zagadnienia związane z bezpieczeństwem Unii Europejskiej (UE) w kontekście kryzysu wschodniego. Główny nacisk położono na czynniki – ekonomiczny i militarny, które determinują zarówno wzajemne relacje pomiędzy państwami członkowskimi UE, jak i relacje UE z Rosją. W artykule opisano przyczyny wybuchu konfliktu wschodniego oraz działania UE podjęte w odpowiedzi na aktywność Rosji i lokalnych separatystów na terenie Ukrainy. Poruszono również kwestię zmiany w relacjach między państwami na forum UE. Zgodnie z tezą niniejszego artykułu w kontekście kryzysu wschodniego coraz częściej zauważalne jest odchodzenie od pogłębionej współpracy na poziomie wspólnotowym i koncentrowanie się na interesach narodowych.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo UE, kryzys wschodni, realizm, liberalizm, stosunki międzynarodowe

WSTĘP

Począwszy od listopada 2013 roku, sytuacja za wschodnią granicą Unii Europejskiej (UE) nabierała coraz bardziej dynamicznego i niebezpiecznego charakteru. Fale społecznych manifestacji na Ukrainie, które wpisały się do kart historii pod nazwą Euromajdanu w Kijowie, doprowadziły do odsunięcia od władzy prorosyjskiego prezydenta Ukrainy Wiktora Janukowycza. To wydarzenie wzmocniło tendencje separatystyczne na Krymie. Kryzys krymski doprowadził do aneksji półwyspu przez Federację Rosyjską (FR) w marcu 2014 roku. Utworzenie nowego ukraińskiego rządu pod przewodnictwem Arsienija Jaceniuka spotkało się ze sprzeciwem rosyjskich separatystów działających w regionie Donbasu. Wspierani zbrojnie przez FR separatyści proklamowali samozwańczą Doniecką Republikę Ludową oraz Ługańską Republikę Ludową.

Trwająca, od paru miesięcy, za wschodnią granicą UE wojna hybrydowa w obwodach donieckim i ługańskim zmusza do zadania pytania o integralność

Ukrainy, a także o bezpieczeństwo całej UE. Celem niniejszego artykułu jest więc omówienie bieżącego stanu bezpieczeństwa UE w kontekście kryzysu na Ukrainie oraz scharakteryzowanie zagrożeń dla tegoż bezpieczeństwa. Będzie to możliwe po przedstawieniu genezy owego kryzysu. Dlatego też artykuł został podzielony na dwie części. Pierwsza z nich obejmuje przyczyny wybuchu konfliktu wschodniego oraz reakcję UE na działania Rosji i lokalnych separatystów na terenie Ukrainy, natomiast część druga poświęcona jest czynnikom wpływającym na bezpieczeństwo UE. W niniejszym artykule weryfikacji zostanie poddana hipoteza zawarta w stwierdzeniu, że idea współpracy między państwami członkowskimi UE, dotychczas opierająca się na liberalizmie międzyrządowym, traci na znaczeniu względem tradycyjnego podejścia realistycznego w stosunkach międzynarodowych. Różnice w bilateralnych relacjach między poszczególnymi państwami członkowskimi UE a Rosją wskazują na odchodzenie od pogłębionej współpracy na poziomie ponadnarodowym. Dotychczasowa współpraca opierała się na paradygmacie liberalnym w stosunkach międzynarodowych – wzmocniona kooperacja miała przyczynić się do zwiększania bezpieczeństwa oraz przeciwdziałania i reagowania na zagrożenia stojące przed UE. Jednak w kontekście kryzysu wschodniego coraz wyraźniej zauważa się odchodzenie od współpracy na poziomie wspólnotowym i zwrot ku koncentracji na interesach narodowych. Wartości takie jak solidarność, demokracja czy pokojowa współpraca nie są traktowane jako zasady nadrzędne w stosunku do gospodarczych interesów narodowych. Państwa współpracują ze sobą w celu maksymalizacji własnego zysku, pomijając w tym zakresie przyjęty przez UE system aksjologiczny. Taki model współpracy jest właściwy tradycyjnemu podejściu realistycznemu w stosunkach międzynarodowych [Czaputowicz 2012]. Zauważalny jest także brak wspólnego stanowiska wszystkich państw członkowskich UE oraz przejrzystej i zdecydowanej strategii bezpieczeństwa UE. Taka strategia powinna umożliwić wykorzystywanie odpowiednich środków i instrumentów w czasie kryzysu, w tym przypadku w stosunku do Rosji.

W artykule zostały zastosowane metody odczytu dokumentów i obserwacji [Korzeniowski 2012]. Pogłębiona analiza dokumentów przyjmowanych w latach 2014 i 2015 w związku z kryzysem wschodnim, np. konkluzje Rady Europejskiej, tzw. Porozumienia mińskie, deklaracja NATO ze szczytu w Newport, pozwoliła na szczegółowe zapoznanie się z kluczowymi kwestiami bezpieczeństwa istotnymi dla UE oraz instrumentami i środkami prowadzącymi do realizacji zadań. Ze względu na aktualność i dynamikę poruszanej problematyki, poza oficjalnymi dokumentami wiążącymi się z kwestiami bezpieczeństwa UE, w artykule zostały wykorzystane także dokumenty instytucji państwowych, artykuły naukowe oraz analizy eksperckie, pochodzące z ministerstw i ośrodków naukowych, np. Ministerstwo Obrony Narodowej Republiki Litewskiej, Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia. Dzięki obserwacji relacji panujących na arenie międzynarodowej, w artykule przedstawiono czynniki wewnętrzne i zewnętrzne mające pozytywny lub negatywny wpływ na bezpieczeństwo UE [Korzeniowski 2012].

Ze względu na obszerność tematyki, jaką jest bezpieczeństwo UE, oraz mnogość czynników wpływających na nie, w artykule zaprezentowano tylko przykładowe zagadnienia, które moim zdaniem, mogą mieć kluczowy wpływ na bezpieczeństwo UE w kontekście zagrożenia, jakie niesie ze sobą kryzys wschodni.

GENEZA KRYZYSU WSCHODNIEGO

Krym w 1954 roku wszedł w skład Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej. Do roku 1991 obszar ten pozostawał pod całkowitą kontrolą Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR). Po rozpadzie ZSRR Krym, wraz z kluczową dla Federacji Rosyjskiej była bazą Floty Czarnomorskiej ZSRR w Sewastopolu, został integralną częścią niepodległej Ukrainy. W związku z zaistniałą sytuacją rosyjscy politycy oraz lokalni separatyści zaczęli podważać legalność decyzji podjętej w latach 50. XX wieku. Należy podkreślić, że przeprowadzony kilka lat później w 2001 roku narodowy spis powszechny mieszkańców Krymu wykazał, że ponad 60% ludności zadeklarowało narodowość rosyjską, kolejne 24% – ukraińską, zaś ponad 10% ludności określiło się jako Tatarzy krymscy [Abcukraina.pl 2012]. Spór toczący się na linii FR–Ukraina był również przedmiotem dyskusji na forum Rady Bezpieczeństwa ONZ. Rosyjski prezydent Borys Jelcyn nie poparł wtedy stanowiska rosyjskich deputowanych oraz separatystów, co zepchnęło spór o Krym w dwustronnych relacjach na dalszy plan. W roku 1997 na skutek wieloletnich negocjacji politycznych podpisano umowę o podziale i stacjonowaniu byłej Floty Czarnomorskiej ZSRR w Sewastopolu oraz dwustronny traktat polityczny o przyjaźni i dobrym sąsiedztwie [Bajor 2014]. Te dwa dokumenty stanowiły potwierdzenie tego, że strona rosyjska uznaje Krym za integralną część Ukrainy, co miało niesłychane znaczenie dla rządu w Kijowie. Z uwagi na uwarunkowania historyczne, lokalne władze preferowały utrzymanie ścisłych relacji z Rosją, a separatyści korzystający ze wsparcia finansowego płynącego z FR kontynuowali swoją działalność, destabilizując sytuację społeczno-polityczną na półwyspie. Trzeba podkreślić, że przez te wszystkie lata również strona ukraińska nie podjęła działań, aby rozwiązać problemy społeczne i polityczne na Krymie [Bajor 2014].

28 listopada 2013 roku, w związku z niepodpisaniem przez prezydenta Ukrainy, Wiktora Janukowycza, umowy stowarzyszeniowej z UE podczas szczytu Partnerstwa Wschodniego w Wilnie, rozpoczęły się demonstracje społeczne w Kijowie. Protestujący domagali się ustąpienia urzędującego prezydenta, a sama demonstracja przerodziła się w ogólnonarodową rewolucję. Miejscem najsilniejszych i nieprzerwanych manifestacji był plac Niepodległości w Kijowie, który został nazwany Euromajdanem [PolskaTimes.pl 2014]. Znaczna część mieszkańców Krymu była przeciwna pogłębianiu integracji z UE czy NATO, a w związku z powyższym reakcja na wybuch protestów społecznych w Kijowie była negatywna. Władze autonomii krymskiej uważały, że Euromajdan prowadzi do nielegalnego

przejęcia władzy, co potwierdzono 11 grudnia 2013 roku w wydanym przez Prezydium Najwyższej Rady Krymu oświadczeniu [Bajor 2014]. Po dramatycznych wydarzeniach na Euromajdanie, m.in. po brutalnym rozpadzie protestujących 30 listopada 2013 roku przez Berkut oraz po ulicznych walkach z policją między 18 a 20 lutego 2014 roku, w których zginęło kilkaset osób, pod naciskiem opinii Zachodu oraz na skutek społecznego wzburzenia narodowego Wiktor Janukowycz rozpoczął rozmowy mediacyjne z politykami zachodnimi. 21 lutego 2014 roku ograniczono prawa prezydenta i wrócono do zapisów zawartych w konstytucji z 2004 roku, a także podjęto decyzję o rozpisaniu wcześniejszych wyborów prezydenckich do grudnia 2014 roku [MSZ RP 2014]. Następnego dnia Rada Najwyższa podjęła uchwałę o odsunięciu Janukowycza. Decyzja ta nie spełniała jednak konstytucyjnego warunku trzech czwartych głosów Rady Najwyższej, tj. 338 głosów. Uchwałę poparło 328 posłów w 450-osobowej izbie [ВВР України 1996], dlatego uchwała ta wywołała kontrowersje związane z legalnym działaniem Rady Najwyższej. Zdecydowano, że przedterminowe wybory odbędą się 25 maja 2014 roku. 27 lutego 2014 roku Arsenij Jaceniuk został zaprzysiężony na premiera Ukrainy przez Radę Najwyższą. Na fali protestów w stolicy w wyniku zagrożenia autonomii krymskiej oraz praw jej mieszkańców na półwyspie wzmocniły się tendencje separatystyczne. Lokalne władze uważały, że jedynym gwarantem zachowania autonomii Krymu jest Rosja, dlatego przygotowano apel z prośbą o pomoc i ochronę [The State Council of the Republic of Crimea 2014b]. Pod pretekstem łamania praw mniejszości rosyjskiej zamieszkującej półwysp krymski prezydent Rosji zwrócił się 1 marca 2014 roku do Rady Federacji o pozwolenie na użycie Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej na terenie Ukrainy. Rada Federacji Rosji jednomyślnie wydała zgodę i wezwała prezydenta Putina do kompleksowych działań na terenie Ukrainy w celu normalizacji stosunków społeczno-politycznych. 6 marca 2014 roku parlament Krymu przyjął uchwałę o wejściu w skład FR oraz o przeprowadzeniu referendum. Podjęcie takich kroków motywowano antykonstytucyjnym przewrotem w Kijowie oraz łamaniem ukraińskiej konstytucji, praw i wolności obywatelskich [Bajor 2014]. W reakcji na działania separatystów władze centralne Ukrainy wydały oświadczenie, iż planowane referendum nie będzie rodzić skutków prawnych, oskarżyły również Rosję o ingerencję w wewnętrzne sprawy Ukrainy i celową destabilizację jej terytorium. Sąd Konstytucyjny Ukrainy uznał organizowane referendum za niezgodne z prawem, a Rada Najwyższa Ukrainy zdecydowała się na rozwiązanie parlamentu krymskiego. Jednak zarówno te, jak i inne działania formalnoprawne nie przyniosły większych skutków. Ponadto na terenie półwyspu krymskiego stacjonowały wojska rosyjskie, które blokowały możliwość przeprowadzenia zdecydowanych działań ze strony Kijowa wobec tamtejszych separatystów [Bajor 2014]. Referendum zostało przeprowadzone 16 marca 2014 roku. Mieszkańcom autonomii krymskiej zadano następujące pytania:

– Czy Pan/Pani opowiada się za ponownym przyłączeniem Krymu do Rosji na prawach podmiotu Federacji Rosyjskiej?

– Czy Pan/Pani opowiada się za przywróceniem obowiązywania Konstytucji Republiki Krymu z 1992 roku i za statusem Krymu jako części Ukrainy? [Verhovna Rada of the Autonomous Rep. 2014].

Według oficjalnych danych przekazanych przez władzę Krymu, 96,7% głosujących opowiedziało się za przyłączeniem Krymu do Rosji, podczas gdy zaledwie 2,51% głosowało za układaniem stosunków z Kijowem. Frekwencja w referendum wyniosła 83,1%, głosowały 1274064 osoby [The State Council of the Republic of Crimea 2014a]. Dzień po referendum posłowie krymscy przyjęli w trakcie sesji parlamentu uchwałę o niepodległości Krymu. Pomimo nieuznawania przez władzę w Kijowie oraz przywódców zachodnich referendum zorganizowanego na Krymie i deklaracji niepodległości, prezydent Rosji zaakceptował wyniki ogłoszone po owym referendum, a 18 marca 2014 roku podpisał specjalny traktat państwowy z władzami Krymu. Na jego podstawie półwysep krymski wszedł w skład Federacji Rosyjskiej, a jako dwa nowe podmioty w strukturze administracyjnej FR powstała Republika Krymu oraz Sewastopol – miasto o znaczeniu strategicznym, posiadające odrębny status administracyjny [Bajor 2014].

REAKCJA UNII EUROPEJSKIEJ NA KRYZYS WSCHODNI

3 marca 2014 roku w Brukseli odbyło się nadzwyczajne posiedzenie Rady do spraw Zagranicznych w sprawie sytuacji na Ukrainie. Wysoki Przedstawiciel UE ds. Zagranicznych i Polityki Bezpieczeństwa Catherine Ashton uznała działania FR na terytorium Ukrainy za pogwałcenie prawa międzynarodowego oraz złamanie swoich zobowiązań. Ministrowie spraw zagranicznych państw UE również potępił te działania FR, podkreślając, iż jest to „wyraźne pogwałcenie suwerenności i integralności terytorialnej Ukrainy przejawiające się aktami agresji popełnianymi przez rosyjskie siły zbrojne oraz upoważnienie udzielone 1 marca przez rosyjską Radę Federacji do użycia rosyjskich sił zbrojnych na terytorium Ukrainy” [Rada ds. Zagranicznych 2014d]. W odpowiedzi na nielegalną aneksję Krymu i celową destabilizację terytorium Ukrainy UE sukcesywnie przyjmowała środki ograniczające względem FR.

Sankcje indywidualne. Przedstawiono listę 151 nazwisk oraz 37 podmiotów, których działania zostały uznane za szkodliwe i niebezpieczne dla integralności Ukrainy [Council 2015a]. Osoby znajdujące się na liście zostały objęte zakazem wizowym, a ich aktywa ulokowane w Europie, ze względu na odpowiedzialność za sprzeniewierzenie ukraińskich środków publicznych, zostały zamrożone. Pierwsza lista z sankcjami dla 21 urzędników pojawiła się dzień po przeprowadzeniu referendum na Krymie i tym samym jeszcze przed włączeniem Krymu do Federacji Rosyjskiej [Rada ds. Zagranicznych 2014c]. Podczas szczytu Rady Europejskiej 20 i 21 marca 2014 lista została uzupełniona o 12 nazwisk [Rada Europejska 2014c], natomiast w kolejnych miesiącach lat 2014 i 2015 rozszerzano listę osób oraz podmiotów, które materialnie lub finansowo wspierały działania

zagrożące integralności Ukrainy [Rada ds. Zagranicznych 2014a] European Council 2014].

Środki dyplomatyczne w stosunku do Rosji. Zaprzeszono organizowania dwustronnych szczytów UE–Rosja oraz zawieszono rozmowy z Rosją o wizach i o nowym porozumieniu UE–Rosja. Szczyt państw grupy G–8, który był zaplanowany na 4–5 czerwca 2014 roku w Soczi nie odbył się. Państwa zorganizowały szczyt w Brukseli w tym samym terminie, ale bez udziału Rosji, w formule G–7. Za sprawą państw UE wstrzymano negocjacje dotyczące przystąpienia Rosji do Organizacji Europejskiej Współpracy Gospodarczej oraz do Międzynarodowej Agencji Energetycznej [Rada Europejska 2014c].

Sanckje w stosunku do Krymu i Sewastopola. Ograniczenia handlowo-finansowe polegają na zakazie importu towarów. W lipcu wprowadzono obostrzenia w projektach infrastrukturalnych, natomiast w grudniu zakazano świadczenia usług turystycznych, inwestowania i eksportu urządzeń do poszukiwania, wydobywania i produkcji ropy naftowej, gazu i surowców mineralnych na Krym [Rada ds. Zagranicznych 2014b].

Zawieszenie operacji finansowania i programów współpracy dwustronnej z Rosją. Europejski Bank Inwestycyjny oraz Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju zostały poproszone o zawieszenie zatwierdzania nowych operacji finansowania w Federacji Rosyjskiej. Zawieszono unijne programy dwustronnej współpracy regionalnej z wykluczeniem programów przeznaczonych na budowę społeczeństwa obywatelskiego [Rada Europejska i Rada Unii Europejskiej 2014].

Sanckje gospodarcze wiążące się z wymianą pomiędzy UE a Rosją w określonych sektorach gospodarki. Sanckje dotyczyły „ograniczenia dostępu do unijnych pierwotnych i wtórnych rynków kapitałowych dla 5 głównych rosyjskich instytucji finansowych o większościowym udziale skarbu państwa i ich spółek zależnych utworzonych poza UE, w których instytucje te mają większość udziałów, a także dla 3 głównych rosyjskich firm energetycznych oraz 3 firm przemysłu obronnego” [Council 2015b]. Są to m.in. Russian National Commercial Bank, Join-Stock Company Concern ALMAZ-ANTEY, Public Movement „NOVO-ROSSIYA” etc. Zakazano również eksportu i importu broni, eksportu produktów podwójnego zastosowania, które mogłyby być wykorzystywane do celów militarnych, a także ograniczono dostęp Rosji do poszczególnych technologii i usług związanych z wydobywaniem ropy naftowej [Rada Europejska 2014b]. Sanckje te zostały rozszerzane we wrześniu 2014 roku.

Po aneksji Krymu radykalne nastroje zaczęły również wzmacniać się wśród prorosyjskich separatystów zamieszkujących obszar Donbasu [Gil 2014], znajdujący się we wschodniej części Ukrainy przy granicy z Rosją. 7 kwietnia 2014 roku proklamowano Doniecką Republikę Ludową, a 20 dni później ogłoszono akt proklamacji Ługańskiej Republiki Ludowej, której oficjalny akt niepodległości odczytano po referendum zorganizowanym 11 maja 2014 roku [Gazeta.pl 2014]. Działania te są wspierane przez FR, jednak Rosja i Ukraina oficjalnie nie są w stanie wojny. Nie zmienia to jednak faktu, że obecnie na terytorium Ukra-

iny trwa tzw. wojna hybrydowa, polegająca na wykorzystaniu elementów wojny konwencjonalnej połączonych z elementami wojny nieregularnej, innymi słowy jest to współczesny typ wojny partyzanckiej, prowadzonej przy użyciu współczesnych technologii wojskowych i metod mobilizacyjnych. Wojna hybrydowa prowadzona, tak jak w przypadku działań na wschodniej granicy Ukrainy, bez oficjalnej deklaracji jej wszczęcia, jest niezwykle agresywnym typem walki, który w przypadku zakończenia konfliktu pozwala na uniknięcie odpowiedzialności przez agresora [NATO review magazine 2014].

Rada Europejska w konkluzjach z marca 2015 roku powiązała system sankcji, wydanych w odpowiedzi na bezprawną aneksję Krymu oraz wspieranie separatystów w regionie Donbasu, z realizacją porozumień mińskich prowadzących do odzyskania przez Ukrainę kontroli na wschodniej granicy. Podczas szczytu w Mińsku 12 lutego 2015 roku podpisano dwa dokumenty – Deklarację wspierającą kompleks działań na rzecz realizacji mińskich porozumień ws. Ukrainy oraz Kompleks działań na rzecz realizacji mińskich porozumień ws. Ukrainy. Porozumienia mińskie zostały podpisane przez kanclerz Niemiec oraz prezydentów Francji, Rosji i Ukrainy, czyli członków tzw. grupy kontaktowej ds. uregulowania konfliktu na Ukrainie. W porozumieniach mińskich zawarto m.in. zapisy o: przerwaniu ognia w rejonach obwodów donieckiego i ługańskiego; wycofaniu przez obie strony ciężkiego uzbrojenia na równe odległości w celu stworzenia strefy bezpieczeństwa; amnestii i wymianie zakładników; przywróceniu płynności wypłacania świadczeń społecznych oraz działania systemu bankowego; udzielaniu pomocy humanitarnej; przywróceniu całkowitej kontroli nad granicą państwową przez rząd Ukrainy w całej strefie konfliktu; przeprowadzeniu reformy konstytucyjnej na Ukrainie oraz o zintensyfikowaniu działań Trójstronnej Komisji Kontaktowej [UNIAN.INFO 2014]. Porozumienia mińskie są jedynie deklaracją polityczną przywódców państw, które nie zawierają wiążących zapisów i konkretnych rozwiązań. Poddając treść poszczególnych punktów deklaracji analizie, można stwierdzić, że niektóre działania są niemożliwe do zrealizowania, np. pkt 11 dotyczący: „przeprowadzenia reformy konstytucyjnej na Ukrainie z wejściem w życie pod koniec 2015 roku nowej konstytucji przewidującej w charakterze kluczowego elementu decentralizację [...], a także przyjęcie stałego ustawodawstwa o szczególnym statusie oddzielnych rejonów obwodów donieckiego i ługańskiego zgodnie z działaniami wskazanymi w przypisie do końca 2015 roku”. Biorąc pod uwagę ustawę „O tymczasowym funkcjonowaniu samorządu lokalnego w oddzielnych rejonach obwodów donieckiego i ługańskiego”, która zawiera zapisy m.in. „o zwolnieniu od ukarania, ścigania i dyskryminacji osób związanych z wydarzeniami mającymi miejsce w oddzielnych rejonach obwodów donieckiego i ługańskiego oraz prawo na językowe samookreślenie”, oznaczałoby to w praktyce bezkarność dla rebelianckich sprawców zbrodni, pozostanie separatystów u władzy, co wiązałoby się również z kontrolowaniem przez nich wymiaru sprawiedliwości, a także z bezwzględną dyskryminacją języka ukraińskiego i absolutną rusyfikacją [TVN24 2014].

Brak postępów w realizacji założeń zawartych w porozumieniach mińskich spowodował przedłużenie w czerwcu br. przez Radę UE obowiązywania unijnych sankcji gospodarczych w stosunku do Rosji do 31 stycznia 2016 roku oraz w stosunku do Krymu i Sewastopola do 23 czerwca 2016 roku. Niezależnie od podjętych działań i intencji, realizację zobowiązań przyjętych w trakcie rozmów pokojowych należy ocenić, według mnie, negatywnie, ponieważ wojna we wschodniej części Ukrainy trwa. W obwodach ługańskim i donieckim codziennie giną ludzie, co nie powinno mieć miejsca w Europie XXI wieku. Unia Europejska, która w początkowej fazie kryzysu wschodniego potępiła działania Rosji i dążyła do pokojowego rozwiązania konfliktu, w chwili obecnej „stanęła w martwym punkcie”. W UE nie ma też jedności, która utrudnia realizację wspólnej strategii i podejmowanie działań. Niektóre państwa, np. Polska, zdecydowanie potępiły działania FR na Ukrainie i opowiadały się za rozważeniem wzmocnienia sankcji gospodarczych, inne natomiast stawiały narodowy interes gospodarczy przed stosunkami politycznymi, np. Czechy i Słowacja. Oba kraje wypowiadały się negatywnie o ingerencji Rosji w wewnętrzne sprawy Ukrainy, jednak były przeciwne zaostrzeniu sankcji wobec FR, ponieważ uważały, że takie kroki negatywnie wpłyną na wzrost gospodarczy w UE [Wiadomości.onet.pl 2014]. Ocena działań i reakcji poszczególnych rządów na kryzys wschodni jest tematem niezwykle interesującym, jednak wykraczającym poza postawiony cel w niniejszy artykule, dlatego nie zagłębiając się w ten wątek, należy wrócić do meritum i zadać pytanie o bezpieczeństwo UE w kontekście kryzysu wschodniego.

CZYNNIKI WPLYWAJĄCE NA BEZPIECZEŃSTWO UNII EUROPEJSKIEJ

Sfery bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego państwa często są postrzegane jako obszary autonomiczne względem siebie. Kwestie bezpieczeństwa wewnętrznego wiążą się przede wszystkim z utrzymaniem porządku i stabilizacji na danym terytorium, za które odpowiedzialne są poszczególne instytucje i służby, np. rząd, sądy, policja etc. Za bezpieczeństwo zewnętrzne natomiast odpowiadają służby mające na celu ochronę danego terytorium i zamieszkującej na nim ludności przed zagrożeniami pochodzącymi ze środowiska międzynarodowego, np. armia i służby wywiadowcze [Sulowski 2009]. Dramatyczne wydarzenia, do których doszło 11 września 2001 roku w USA uświadomiły społeczności międzynarodowej, że sfery bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego przenikają się wzajemnie i są ze sobą ściśle powiązane, dlatego rozdzielanie sfer bezpieczeństwa nie pozwala na pełne zrozumienie ich istoty [Sulowski 2009]. Podobne przekonanie wyrażają przedstawiciele studiów krytycznych nad bezpieczeństwem skupieni wokół szkoły walijskiej, którzy twierdzą, że wymiar bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego uległ rozmyciu [Czaputowicz 2012]. W literaturze przedmiotu pojawiają się również pojęcia bezpieczeństwa publicznego i narodowego. Andrzej Misiuk definiuje pojęcie bezpieczeństwa publicznego jako stan braku

zagrożenia dla funkcjonowania państwa i realizacji jego interesów, co z kolei umożliwi normalny i swobodny jego rozwój [Misiuk 2008]. Bezpieczeństwo publiczne w debacie naukowej i publicznej często utożsamiane jest z bezpieczeństwem wewnętrznym, jednak zgodnie z przedstawioną definicją odnosi się ono do funkcjonowania i realizacji interesów państwa, co moim zdaniem, może wskazywać na wykraczanie pojęcia poza sferę wewnętrzną i podejmowanie działań w celu zapewnienia bezpieczeństwa również poza granicami państwa. Zdzisław Nowakowski definiuje pojęcie bezpieczeństwa narodowego jako „proces tworzenia i utrzymania koniecznego poziomu zabezpieczenia żywotnych interesów jednostki, społeczeństwa i państwa we wszystkich sferach ich funkcjonowania, przed zagrożeniami wewnętrznymi i zewnętrznymi, zapewniając trwały rozwój chronionych podmiotów i wartości” [Nowakowski 2009]. Obie zaprezentowane powyżej definicje bezpieczeństwa wskazują, że tematyka ta przenika zarówno sferę wewnętrzną, jak i zewnętrzną bezpieczeństwa. Stanisław Sulowski podkreśla, że kwestia zdefiniowania pojęcia bezpieczeństwa jest bardzo trudna ze względu na jego złożoną naturę oraz skromny stan politologicznych badań naukowych w tym zakresie [Sulowski 2009].

Powyższe definicje bezpieczeństwa odnosiły się do organizacji państwowych, jednak przyglądając się UE jako organizacji posiadającej wspólne granice, instytucje oraz agencje, których działania mają zarówno wymiar wewnętrzny, jak i zewnętrzny, np. EUROJUST, EUROPOL, FRONTEX, OHIM i in. [European Union], można doszukać się analogii do pewnego rodzaju organizacji państwowej, której bezpieczeństwo również można podzielić na sferę wewnętrzną i zewnętrzną. Do wytworzenia się sfery bezpieczeństwa wewnętrznego UE niezbędne były wspólne fundamenty, na które składają się wspólnie uznawane prawa podstawowe i wartości, podobieństwo kultur, a także tworzenie form kooperacji, nie tylko między poszczególnymi państwami, ale także między ponadnarodowymi instytucjami. Te fundamenty pozwoliły na stworzenie tożsamości unijnej, która wyznawana jest przez instytucje wspólnotowe, państwa oraz obywatele UE [Wyligala 2014].

Na każdą ze sfer bezpieczeństwa wpływa wiele czynników pochodzących ze środowiska wewnętrznego państw UE, jak również ze środowiska międzynarodowego, m.in. czynniki polityczne, gospodarcze i militarne. Mogą mieć one zarówno pozytywny, jak i negatywny wpływ na bezpieczeństwo całej organizacji. Ze względu na obszerność tematyki, jaką jest bezpieczeństwo UE oraz mnogość czynników na nie wpływających, wybrałam tylko przykładowe zagadnienia, które, moim zdaniem, są najbardziej widoczne lub mogą mieć kluczowy wpływ na bezpieczeństwo UE w kontekście zagrożenia, jakie niesie ze sobą kryzys wschodni.

Kryzys wschodni po raz kolejny udowodnił, że państwa UE często różnią się w podejściu do danego problemu czy sytuacji, co przekłada się na brak spójnych działań i jedności politycznej UE. Wydarzenia, do których doszło na Ukrainie, pokazały słabość UE, ponieważ odmienny sposób postrzegania problemów występujących na arenie międzynarodowej powoduje jej paraliż decyzyjny. Unia Europejska zdecydowanie potępiła działania Federacji Rosyjskiej na terytorium

Ukrainy, począwszy od aneksji Krymu, po wspieranie separatystów działających we wschodniej części państwa. Sanckje, które zostały ogłoszone przez UE względem FR, miały wymiar polityczny i gospodarczy, jednak niektóre z państw członkowskich UE nie wprowadzały tych ograniczeń w handlowej wymianie bilateralnej z Rosją, np. Czechy. W marcu 2015 roku dziennik „Rzeczpospolita” opublikował artykuł, z którego wynikało, że czescy pośrednicy importują do Rosji amerykańską i niemiecką broń używaną przez jednostki specjalne w różnych krajach świata. Choć broń oficjalnie dostarczana była myśliwym, to bez wątpienia mogła posłużyć do walki z wojskami ukraińskimi [Bielecki 2015]. Innym przykładem może być ożywienie w stosunkach pomiędzy europejskimi koncernami energetycznymi a rosyjskim Gazpromem. Podczas corocznego Petersburskiego Międzynarodowego Forum Gospodarczego, które odbyło się w tym roku między 18 a 19 czerwca, doszło do podpisania kolejnych protokołów dotyczących budowy nowych gazociągów, np. strategiczne porozumienie Gazpromu z Shellem, zakładające budowę nowego gazociągu biegnącego z Rosji przez Morze Bałtyckie do Niemiec. Więcej na temat pozostałych podpisanych porozumień strategicznych, możliwych scenariuszy rozwoju tych relacji oraz negatywnych skutków, jakie niosą one ze sobą w stosunku do państw Europy Środkowo-Wschodniej, można znaleźć w analizie pt. *Konkurs ofert Gazpromu: ile nowych gazociągów do Europy?*, przygotowanej przez Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia [Kadraś, Łoskot-Strachota 2015]. Brak jedności i spójności działań poszczególnych państw członkowskich UE jest wyraźnym znakiem dla FR, że fundamenty UE stają się coraz bardziej kruche, a to może prowadzić do licznych manipulacji i wywierania nacisku na poszczególnych partnerów. Zastanawiając się nad przyczynami takiego stanu rzeczy, postawiłam na początku artykułu hipotezę badawczą, która zakłada, że: idea współpracy między państwami członkowskimi, dotychczas oparta na liberalizmie międzyrządowym, traci na znaczeniu względem tradycyjnego podejścia realistycznego. Z tego powodu wartości takie jak solidarność, demokracja czy pokojowa współpraca, które są zapisane w prawie pierwotnym UE i na rzecz których państwa UE zobowiązały się działać [TUE 2012], nie są traktowane jako zasady nadrzędne w stosunku do interesów narodowych. Państwa współpracują ze sobą w celu maksymalizacji interesów, coraz częściej pomijając w tym zakresie przyjęty przez UE system aksjologiczny. Po latach przemocy z pierwszej połowy XX wieku oraz późniejszym bipolarnym układzie stosunków międzynarodowych, w ostatniej dekadzie XX wieku, przyszedł czas na rozluźnienie na arenie międzynarodowej. Państwa, które zjednoczyły się w ramach UE, chciały oddalić od siebie widmo kolejnej wojny, opierając swoje relacje na pogłębionej kooperacji, mającej wpływać na poprawę bezpieczeństwa i rozkwit dobrobytu na całym kontynencie europejskim. Ta idea jest zgodna z podejściem liberalnym w stosunkach międzynarodowych, które akcentuje rolę wartości takich jak solidarność i pokojowa współpraca w ramach ponadnarodowych organizacji [Czaputowicz 2012]. Wydaje się jednak, że kolejne trudności, jakie przyniósł ze sobą wiek XXI, np. kryzys gospodarczy, który rozpoczął się w 2008 r. i którego skutki odczuwalne

są do dnia dzisiejszego, kwestie związane z terroryzmem czy nielegalną imigracją, wpłynęły na zmianę relacji pomiędzy państwami europejskimi, zrzeszonymi w ramach UE. Chociaż UE wypracowała szereg mniej lub bardziej skutecznych instrumentów, które pomagają w rozwiązywaniu problemów w powyższych obszarach, to instrumenty te często nie odpowiadają na oczekiwania poszczególnych państw. W związku z tym państwa muszą na swój sposób reagować na zaistniałe wewnętrzne problemy, a to odciąga ich uwagę od spraw rozgrywających się poza granicami kraju, a często poza granicami UE. Analizując tę sytuację w kontekście kryzysu wschodniego, można odnieść wrażenie, że państwa starające się zabezpieczyć własny interes narodowy nie są skore do wprowadzania rygorystycznych sankcji względem potężnych aktorów międzynarodowych, np. Rosji, nawet jeżeli sankcje te mają być odpowiedzią na bezprawne działania podejmowane na terytorium innego państwa, daleko odbiegające od standardów demokratycznych. Taki model relacji w stosunkach międzynarodowych jest właściwy tradycyjnemu podejściu realistycznemu [Czaputowicz 2012].

Innym czynnikiem wpływającym na bezpieczeństwo UE jest wspólna waluta euro. Zgodnie z podejściem realistycznym w stosunkach międzynarodowych, jeżeli rozważa się kwestię bezpieczeństwa państwa, od razu nasuwa się na myśl czynnik militarny. Warto jednak zadać pytanie: Czy faktycznie tylko potęga wojskowa jest w stanie zapewnić ochronę terytorium. Uważam, że uczestnictwo w Unii Gospodarczej i Walutowej w ramach UE znacznie podnosi poziom bezpieczeństwa jej członków. Wspólnie prowadzona polityka pieniężna oraz wspólna waluta [TFUE 2012], a także zbieżne interesy gospodarcze z potężnymi ekonomicznie państwami, takimi jak np. Niemcy czy Francja, oddalają możliwość potencjalnej agresji na kraje słabsze, które są częścią UGiW. Weźmy za przykład Litwę, Łotwę czy Estonię, państwa, które są przede wszystkim członkami UE, ale także UGiW. Niestety, nie odnalazłam odpowiednich badań obrazujących przekonania Litwinów, Łotyszów czy Estończyków na temat wspólnej waluty euro (zakładam, że ze względu na aktualność tematu takie badania mogły nie zostać dotychczas przeprowadzone), jednak można przypuszczać, że czynnik ten znacząco wpływa na bezpieczeństwo państw położonych we wschodniej części UE, znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie Ukrainy. Wracając jednak do kwestii militarnych, choć to stwierdzenie będzie truizmem, należy podkreślić, że mają one niewątpliwie kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa poszczególnych państw i całej UE.

W kontekście kryzysu wschodniego społeczność międzynarodowa obawia się rozszerzenia konfliktu. Stawiane są pytania o to, czy Rosja może zaatakować kraje należące do UE, a także o to, jak państwa położone we wschodniej części UE powinny reagować na kryzys wschodni. Kluczową rolę, gwarantującą bezpieczeństwo państw bezpośrednio zagrożonych w przypadku rozszerzenia konfliktu, niewątpliwie odgrywa NATO. Dwudziestu dwóch z dwudziestu ośmiu członków NATO jest również członkami UE, w tym państwa bałtyckie i Polska. W odpowiedzi na zagrożenia państwa położone w Europie Środkowo-Wschodniej

mobilizują narodowe siły wojskowe. Jako przykład podam Litwę i Polskę, gdzie pierwsze z tych państw powróciło do systemu zasadniczej służby wojskowej, a drugie kontynuuje szkolenie rezerw osobowych.

30 marca 2015 Minister Obrony Narodowej Litwy Juozas Olekas podpisał projekt ustawy o przywróceniu obowiązku służby wojskowej w kraju. Ministerstwo Obrony planuje przeszkolenie 3 tysięcy żołnierzy jeszcze w tym roku. Minister Olekas zwrócił się także do osób między 18 a 38 rokiem życia, zarówno do kobiet jak i do mężczyzn, o dobrowolne zgłaszanie się do poszczególnych wojskowych jednostek administracyjnych [Ministry of National Defence Republic of Lithuania 2015a]. W maju br. na Litwie prowadzono także ćwiczenia żołnierzy marynarki wojennej, skupionych w ramach National Support Element ATALANTA. Ćwiczenia żołnierzy NSE-A miały być sprawdzianem ich zdolności operacyjnych w celu zapewnienia wsparcia logistycznego jednostkom należącym do systemu obrony narodowej Litwy oraz personelowi cywilnemu, który narażony jest na ataki piratów i złodziei działających na morzach [Ministry of national Defence Republic of Lithuania 2015b]. W Polsce natomiast prowadzone są intensywne szkolenia rezerw osobowych, które są częścią realizowanego od 2013 roku planu szkoleniowego Ministerstwa Obrony Narodowej RP. Zgodnie z informacjami podawanymi przez MON, w 2013 roku przeszkolono 3 tys. rezerwistów, w 2014 – 7 tys., natomiast w 2015 planowane jest przeszkolenie 15 tys. rezerwistów. Jak informuje MON, celem obowiązkowych ćwiczeń wojskowych jest utrzymanie zdolności obronnych państwa. Natomiast pomysł powrotu do ćwiczeń, które nie były realizowane w latach 2009–2013, „wynika z konieczności utrzymania na właściwym poziomie wyszkolenia obywateli planowanych do realizacji zadań, w ramach reakcji na ewentualne zagrożenia (militarne i niemilitarne) kraju. Odbywanie obowiązkowych ćwiczeń wojskowych umożliwi przeszkalanie żołnierzy rezerwy na nowym sprzęcie wdrażanym do Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w ramach profesjonalizacji oraz utrzymywanie przez żołnierzy rezerwy na właściwym poziomie nabytych już umiejętności i kwalifikacji” [MON RP]. Poza opisanymi powyżej działaniami mobilizacyjnymi, zarówno Polska jak i Litwa biorą udział w międzynarodowych ćwiczeniach Saber Strike 2015, organizowanych z inicjatywy NATO. Szkolenia te mają rozwijać i wzmacniać zdolności współpracy w trakcie planowania i egzekwowania operacji wojskowych pomiędzy państwami sojuszniczymi w regionie [Ministry of National Defence Republic of Lithuania 2015c].

Zmiana uwarunkowań bezpieczeństwa w zglobalizowanym świecie, do której doprowadziła agresja rosyjska na Ukrainę, była kluczowym tematem odbywającego się szczytu NATO w Newport 4 i 5 września 2014 roku [NATO 2014a]. Jeszcze przed szczytem w Walii, 22 lipca 2014 roku, prezydent RP Bronisław Komorowski zaprosił do Warszawy szefów następujących państw: Litwy, Łotwy, Estonii, Czech, Słowacji, Węgier, Bułgarii i Rumunii. Podczas spotkania dyskutowano o stanowiskach i oczekiwaniach względem zbliżającego się szczytu w Newport. Państwa Europy Środkowo-Wschodniej dążyły do tego, aby działania

wschodniej flanki NATO miały charakter trwały i wiązały się z kształtowaniem umiejętności kolektywnej obrony [Koziej, Pietrzak 2014]. Podczas szczytu w Walii, na poziomie szefów państw i rządów, toczyła się ożywiona debata poświęcona wiarygodności i zdolności odstraszania sojuszu. Przyjęto wspólną deklarację „Wales Summit Declaration”, zawierającą aż 113 punktów [NAC 2014]. Podjęto sojusznicze zobowiązania dotyczące ewentualnych działań w celu wspólnej obrony. Przyjęto Plan na rzecz Gotowości (Readiness Action Plan), który zakłada m.in. wyodrębnienie w ramach Sił Odpowiedzi NATO (NATO Response Force, NRF) Sił Natychmiastowego Reagowania (Very High Readiness Joint Task Force, VHRJTF), tzw. szpicy, czyli kilkutysięcznego kontyngentu znajdującego się w stałej gotowości, zdolnego do przerzutu w zagrożony rejon w ciągu od 2 do 5 dni [Koziej, Pietrzak 2014]. Ponadto ustalenia gwarantują stałą obecność wojsk sojuszniczych we wschodniej flance sojuszu, a także ustanowienie ośrodków dowodzenia wraz z bazami logistycznymi i zaopatrzeniowymi oraz elementami zabezpieczenia i wsparcia w regionie. Szczecin został wybrany na siedzibę Dowództwa Wielonarodowego Korpusu Północny Wschód, które odpowiada m.in. za dowodzenie siłami VHRJTF w razie konieczności ich użycia [Koziej, Pietrzak 2014]. W trakcie szczytu przyjęto również Deklarację Transatlantycką „The Wales Declaration on the Transatlantic Bond” [NATO 2014b], w której sojusznicy zgodzili się co do tego, że nakłady związane z obronnością państw powinny zostać podniesione do 2% PKB. Podkreślono też, że istotnym elementem wydatków na obronność jest modernizacja techniczna, która powinna wynosić ok. 20% całości nakładów [Koziej, Pietrzak 2014].

Powyższe przykłady pokazują, że państwa prowadzące działania zarówno w ramach Narodowych Sił Zbrojnych, jak i w ramach wspólnych ćwiczeń sojuszniczych reagują na sytuację w regionie. NATO udzieliło zdecydowanego politycznego poparcia Ukrainie, za którym jednak nie poszły deklaracje sprzedaży broni Ukraińskim Siłom Zbrojnym. Uruchomiono fundusze powiernicze dysponujące środkami o wartości 15 mln euro przeznaczonych m.in. na finansowanie odchodzących na emeryturę żołnierzy ukraińskich, wsparcie budowy systemu ochrony cybernetycznej czy też systemu logistyki i standaryzacji. Środki przekazywane Ukrainie w ramach funduszy powierniczych są jednak przez wielu ekspertów oceniane jako symboliczny gest, a nie realne wsparcie [Koziej, Pietrzak 2014]. Chociaż uchwalony na szczycie w Newport plan działania jest przyjmowany z satysfakcją, a jego realizacja będzie prowadzić do wzmocnienia wschodniej flanki sojuszu, to należy pamiętać, że w dalszym ciągu obowiązuje porozumienie z Rosją podpisane w 1997 roku (Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation). Na mocy porozumienia NATO zobowiązało się, że nie będzie lokować broni nuklearnej ani liczniejszych kontyngentów wojskowych na terenie nowych członków sojuszu (państw, które przystąpiły do NATO po 1999 roku). Z uwagi na możliwe kroki, które mogłaby podjąć Rosja, np. odstąpienie z układu o likwidacji pocisków raketowych średniego zasięgu INF, wydaje się, że nawet tak potężny sojusznik jak USA nie będzie chciał niepotrzebnie zaostrzać

konfliktu z Rosją [Wiadomości.wp.pl 2014]. Jeżeli założyć pesymistyczny scenariusz wydarzeń, można przypuszczać, że potencjał związany z rozwojem zdolności operacyjnych i wojskowych, jaki drzemie w regionie wschodnim NATO, nie zostanie wykorzystany. Rozliczenie implementacji i wprowadzania w życie podjętych podczas szczytu w Newport zobowiązań sojuszniczych zaplanowano na kolejny szczyt NATO w lipcu 2016 roku w Warszawie.

PODSUMOWANIE

Na podstawie przeanalizowanych dokumentów, przyjmowanych przez instytucje unijne oraz narodowe, należy podkreślić, że chociaż UE zareagowała na kryzys wschodni, to wprowadzone sankcje, szczególnie te wdrażane na pierwszym etapie konfliktu, nie miały istotnego znaczenia dla interesów gospodarczych Rosji. Unia Europejska, wprowadzając sankcje gospodarcze, zajęła stanowczo mniej zdecydowane stanowisko względem Rosji niż USA. Zaostrzenie sankcji unijnych nastąpiło dopiero po kolejnych ofensywnych działaniach FR [Koziej, Pietrzak 2014], co jednak w dalszym ciągu nie rozwiązało konfliktu. Państwa UE podzieliły się na te, które dążyły do zajęcia bardziej zdecydowanego stanowiska względem Rosji, oraz na te, które nie chciały dalej zaostrzać sankcji. Przyczyną tego drugiego podejścia, w głównej mierze, jest rozwinięta i dobrze prosperująca współpraca handlowa z Rosją, dlatego państwa dążące do zabezpieczenia swoich interesów narodowych nie chciały z niej rezygnować. W związku z tym uważam, że teza niniejszego artykułu – mówiąca o tym, że idea współpracy między państwami członkowskimi, dotychczas opierająca się na liberalizmie międzyrządowym, traci na znaczeniu względem tradycyjnego podejścia realistycznego – została potwierdzona. Unia Europejska, w której formuła podejmowania kluczowych decyzji opiera się na jedności państw członkowskich, staje się coraz słabszym graczem na arenie międzynarodowej, ponieważ zmienia się charakter kooperacji między państwami. Nie jest to współpraca oparta na wspólnych wartościach i ideach w myśl budowy dobrobytu i bezpieczeństwa całej wspólnoty, ale współpraca, która ma prowadzić do maksymalizacji zysku i zabezpieczenia interesu narodowego. Jeżeli dane działanie UE, nawet w myśl wyższego celu, jakim jest obrona wartości demokratycznych i sprzeciw wobec agresji rosyjskiej na Ukrainę, miałyby godzić w interesy narodowe danego państwa członkowskiego, to takie działanie zostanie zablokowane na forum unijnym. Unia Europejska nie mówi jednym głosem, a przynajmniej nie w każdym przypadku. Czasami można zastanowić się, czy pomimo instytucji i polityk wspólnotowych, UE nie przypomina organizacji zrzeszającej dwudziestu ośmiu państw, z których każde ma odmienne interesy i wizję rozwoju. Różnorodność wewnętrzna jest ważna, jednak na zewnątrz UE, chcąc być znaczącym aktorem międzynarodowej sceny politycznej, powinna zajmować wspólne stanowisko. Nie chodzi o ocenę tego, która z grup państw (grupa chcąca zaostrzyć sankcje czy grupa temu przeciwna) miała rację i jakie stanowisko

powinna w przypadku kryzysu wschodniego zająć UE, ale o to, że UE tego stanowiska nie zajęła. Można powiedzieć, że UE potępiła działania Rosji i wprowadziła sankcje, jednak nie zmienia to faktu, że część z państw członkowskich dalej prowadziła wymianę handlową z Rosją na towary, które były objęte embargiem. Brak jedności w UE to, moim zdaniem, jedno z najpoważniejszych wyzwań i zagrożeń wewnętrznych, z jakimi przyjdzie się zmagać całej organizacji w najbliższych latach. Jeżeli uda się przezwyciężyć obecny kryzys zaufania poszczególnych państw członkowskich względem UE, a także poradzić sobie z różnymi wewnętrznymi problemami, takimi jak np. problem uchodźców, kryzys gospodarczy i terroryzm, to UE może znowu będzie mówić jednym głosem i prowadzić spójne działania. W przeciwnym wypadku można przypuszczać, że znaczenie UE na arenie międzynarodowej będzie maleć, a współpraca między państwami członkowskimi będzie się odbywać jedynie na płaszczyźnie gospodarczej.

Kryzys wschodni niewątpliwie doprowadził do destabilizacji Ukrainy i ograniczenia działań UE na jej terytorium. Rosja ze względu na chęć utrzymania swojej strefy wpływów będzie dalej działać na rzecz destabilizacji terytoriów państw takich jak Ukraina, Gruzja czy Mołdawia i ograniczać działania UE w kierunku jej wschodnich sąsiadów. Konflikt pokazał, że w UE brakuje zgody i jedności między państwami członkowskimi, a ta sytuacja jest pozytywnie odbierana przez FR, która już planuje kolejne inwestycje w Europie, np. w sektorze energetycznym. Można przypuszczać, że inwestycje w sektorze energetycznym, ale także innego rodzaju przedsięwzięcia będą prowadzone, zgodnie z intencją FR, z pominięciem państw Europy Środkowo-Wschodniej [Kadraś, Łoskot-Strachota 2015]. Jak rozwinię się ta współpraca i czy sankcje gospodarcze wdrożone przez UE przeciwko FR zostaną utrzymane czy zniesione, pokażą najbliższe miesiące. Wydaje się, że jedynym pozytywnym aspektem, który jest efektem kryzysu wschodniego, jest rozbudowa wschodniej flanki sojuszu północnoatlantyckiego, co zostało zadeklarowane podczas szczytu NATO w Newport. I chociaż z punktu widzenia FR nie są to działania pozytywne, to stała obecność wojsk sojusznicznych oraz budowa baz logistycznych i zaopatrzeniowych w regionie wschodnim na pewno przyczyni się do poprawy bezpieczeństwa państw UE.

WYKAZ PIŚMIENICTWA

1. Abcukraina.pl, 30 maja 2012, Mniejszości narodowe na Ukrainie; dostępne za: <http://www.abcukraina.pl/ukraina-spoleczenstwo/mniejszosci-narodowe-na-ukrainie.html>.
2. Bajor P., 2014: „Operacja” Krym – aneksja półwyspu i jej konsekwencje, *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej*. 12 (2), 37–56.
3. Ведомости Верховной Рады Украины [ВВР Украины], 1996. КОНСТИТУЦИЯ УКРАИНЫ; available in: <http://iportal.rada.gov.ua/uploads/documents/27396.pdf> (30.06.2015).
4. Bielecki J., 1 marca 2015, Broń marines dla Rosjan, *Rzeczpospolita.pl*; dostępne za: <http://www.rp.pl/arttykul/1182934.html> (28.07.2015).

5. Council of the European Union, 16 February 2015 [Council a]. List of persons and entities under EU restrictive measures over the territorial integrity of Ukraine. PRESSE 1/41; available in: <http://www.consilium.europa.eu/pl/policies/sanctions/ukraine-crisis/> (29.06.2015).
6. Council of the European Union [Council b], 11 September 2014. Reinforced restrictive measures against Russia. Brussels. ST 12944/14, PRESSE 460.
7. Czaputowicz J., 2012. *Bezpieczeństwo Międzynarodowe: współczesne koncepcje*. PWN Warszawa, 104–109, 133–143, 194–198.
8. Gazeta.pl, 12 maja 2014, Donieck i Ługańsk ogłaszają suwerenność. Turczyńców: Organizatorów referendum czekają kary; dostępne za: http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114871,15949609,-Donieck_i_Lugansk_oglaszaja_suverennosc__Turczyńcow_.html (30.06.2015).
9. European Council, 18 July 2014, Ukrainian crisis: EU broadens remit of sanctions; dostępne za: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2014/07/ukrainian-crisis-eu-broadens-remit-of-sanctions> (29.06.2015).
10. European Union, Agencies and other EU bodies. “Europa.eu”; dostępne za: http://europa.eu/about-eu/agencies/index_en.htm (22.07.2015).
11. Gil A., 2014: Donbas w relacjach rosyjsko-ukraińskich – uwarunkowania i perspektywy. *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej*. 12 (2), 123–138.
12. Kadraś S., Łoskot-Strachota A., 24 czerwca 2015, Konkurs ofert Gazpromu: ile nowych gazociągów do Europy?, OSW; dostępne za: <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2015-06-24/konkurs-ofert-gazpromu-ile-nowych-gazociagow-do-europy> (21.07.2015).
13. Korzeniowski L.F., 2012. *Podstawy nauk o bezpieczeństwie*. Difin Warszawa, 46–47.
14. Koziej S., Pietrzak P., 2014: Szczyt NATO w Wali: uwarunkowania, rezultaty, wnioski dla Polski, *Bezpieczeństwo Narodowe*. 31, 11–30.
15. Ministry of National Defence Republic of Lithuania, 30 March 2015 [a]. Drafting into the Mandatory Military Service to begin in May; available in: http://www.kam.lt/en/news_1098/current_issues/conscription_into_the_continuous_mandatory_initial_military_service_begins_on_may_11.html (02.06.2015).
16. Ministry of National Defence Republic of Lithuania, 2 June 2015 [b]. National Support Element-Atalanta finished pre-deployment training; available in: http://www.kam.lt/en/news_1098/current_issues/national_support_element-atalanta_finished_pre-deployment_training.html (02.06.2015).
17. Ministry of National Defence Republic of Lithuania, 1 June 2015 [c]. International Exercise Saber Strike 2015 will train roughly 6 thousand soldiers; available in: http://www.kam.lt/en/news_1098/current_issues/international_exercise_saber_strike_2015_will_train_roughly_6_thousand_soldiers.html (02.06.2015).
18. Ministerstwo Obrony Narodowej Rzeczypospolitej (MON RP), *Vademecum rezerwisty*; dostępne za: <http://mon.gov.pl/dokumenty/dzial/dokumenty/vademecum-rezerwisty-1032469/> (22.07.2015).
19. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, (MSZ RP) 21 February 2014. Agreement of the Settelement of Crisis in Ukrianie, available in: <http://www.msz.gov.pl/resource/1c430b04-742e-4e3f-83be-a675d3ba2d7d:JCR> (29.06.2015).
20. Misiuk A., 2008: *Administracja porządku publicznego i bezpieczeństwa publicznego*. WAiP Warszawa, 16–17.
21. NATO, 4–5 September 2014 [a]. Summit meeting of NATO Heads of State and Government, Newport, Wales, United Kingdom; available in: http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_111553.htm?mode=pressrelease (22.07.2015).
22. NATO, 5 September 2014. The Wales Declaration on the Transatlantic Bond; available in: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112985.htm (22.07.2015).

23. NATO Review magazine, 2014. Detering hybrid warfare: a chance for NATO and the EU to work together?; dostępne za: <http://www.nato.int/docu/review/2014/Also-in-2014/Detering-hybrid-warfare/EN/index.htm> (30.06.2015).
24. North Atlantic Council (NAC), 5 September 2014. Wales Summit Declaration; available in: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm (22.07.2015).
25. Nowakowski Z., 2009. Bezpieczeństwo państwa w koncepcjach programowych partii parlamentarnych w Polsce po 1989 roku. PWN Warszawa, 248.
26. Olszański T. A., 2014: Więcej jedności niż podziałów. Zróżnicowania wewnętrzne Ukrainy. Punkt widzenia. OSW. 40, 9–12.
27. PolskaTimes.pl, 2 maja 2014, EuroMajdan – nowa pomarańczowa rewolucja? Trwają protesty w Kijowie; dostępne za: <http://www.polskatimes.pl/arttykul/1049426,euromajdan-nowa-pomaraneczowa-rewolucja-trwaja-protesty-w-kijowie-zdjecia-video,id,t.html?cookie=1> (30.06.2015).
28. Rada ds. Zagranicznych [a], 14–15 kwietnia 2014, Rada ds. Zagranicznych o Sytuacji na wschodzie Ukrainy; dostępne za: <http://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/fac/2014/04/14-15/> (29.06.2015).
29. Rada ds. Zagranicznych [b], 23 czerwca 2014, Rada popiera działania Kijowa na rzecz planu pokojowego; dostępne za: <http://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/fac/2014/06/23/> (29.06.2015).
30. Rada ds. Zagranicznych [c], 17 marca 2014, Rada potępia nielegalne referendum na Krymie; dostępne za: <http://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/fac/2014/03/17/> (29.06.2015).
31. Rada ds. Zagranicznych [d], 3 marca 2014, UE potępia działania Rosji na Ukrainie, apeluje o dialog i jest gotowa na dalsze środki; dostępne za: <http://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/fac/2014/03/03/> (29.06.2015).
32. Rada Europejska [a], 20 marca 2015, Konkluzje, EUCO 11/15, Bruksela.
33. Rada Europejska [b], 29 lipca 2014, Oświadczenie przewodniczącego Rady Unii Europejskiej Hermana Van Rompuy'a i przewodniczącego Komisji Europejskiej wydane w imieniu Unii Europejskiej dotyczące przyjętych dodatkowych środków ograniczających przeciwko Rosji, EUCO 158/14, Bruksela.
34. Rada Europejska [a], 20–21 marca 2014, Szczyt UE o kryzysie na Ukrainie i dalszych sankcjach; dostępne za: <http://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/european-council/2014/03/20-21/> (29.06.2015).
35. Rada Europejska i Rada Unii Europejskiej, 2014, Unijne sankcje w odpowiedzi na kryzys na Ukrainie, dostępne za: <http://www.consilium.europa.eu/pl/policies/sanctions/ukraine-crisis/> (29.06.2015).
36. Sulowski S., 2009: W poszukiwaniu definicji bezpieczeństwa wewnętrznego. Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego, 1 (09), 9–13.
37. The State Council of the Republic of Crimea, 17 March 2014 [a]. On all Crimean referendum on March 16, 2014 for the reunification of the Crimea with Russia on the rights of the subject of the Russian Federation voted 96,77% of Crimean citizens; available in: http://www.rada.crimea.ua/en/news/17_03_2014_3 (30.06.2015).
38. The State Council of the Republic of Crimea (Council of Crimea), 4 February 2014 [b]. Protect the status and powers of Crimea!; available in: http://www.rada.crimea.ua/en/news/04_02_14_3 (30.06.2015).
39. Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE), 26 października 2012. Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej C 326, art. 19.
40. Traktat o Unii Europejskiej (TUE), 26 października 2012, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej C 326, art. 2–3.

41. TVN24, 2014, Porozumienie w Mińsku; dostępne za: <http://www.tvn24.pl/raporty/porozumienie-w-minsku,953> (07.07.2015).
42. UNIAN.INFO Information Agency, 2014. Minsk Agreement: Full text in English; available in: <http://www.unian.info/politics/1043394-minsk-agreement-full-text-in-english.html> (07.07.2015).
43. Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, 2014. Decree on holding referendum Crimean average; available in: <http://www.rada.crimea.ua/en/act/11689> (30.06.2015).
44. Wiadomości.onet.pl, 24 kwietnia 2014, Premier Sobotka: Czechy i Słowacja przeciw dalszym sankcjom wobec Rosji; dostępne za: <http://wiadomosci.onet.pl/swiat/premier-sobotka-czechy-i-slowacja-przeciw-dalszym-sankcjom-wobec-rosji/1n58n> (28.07.2015).
45. Wiadomości.wp.pl, 8 września 2014, Szczyt NATO w Newport – powrót do podstaw?; dostępne za: <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1356,title,Szczyt-NATO-w-Newport-powrot-do-odstaw,wid,16866941,wiadomosc.html> (22.07.2015).
46. Wyligala H., 2014: Kształtowanie i monitorowanie strategii bezpieczeństwa wewnętrznego Unii Europejskiej. *Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego*. 8 (1), 195–213.

SECURITY OF THE EUROPEAN UNION IN THE CONTEXT OF EASTERN CRISIS

Abstract: The article presents selected issues related to the security of the European Union in the context of the Eastern crisis. The main emphasis is placed on the economic and military factors that determine the relationship between EU Member States and EU relations with Russia. The article describes reasons for the outbreak of the Eastern conflict and EU actions taken in response to the activities of the Russians and local separatists in Ukraine. Also discussed is the issue of changes in relations between states on the EU forum. The article's thesis is that there has been an increasingly noticeable move away from in-depth cooperation at the Community level to a focus on national interests in the response to the Eastern crisis.

Key words: security of EU, Eastern crisis, realism, liberalism, international relationship